

הבליסטיקה של המוח/מני ברזילאי על מנגנון מסתורי ומופלא השולט בחיינו

הסיפור שיובא להלן לא אירע במציאות... בינתיים, אם כי לא קיימת סיבה עקרונית שהוא לא יתרחש במועד כלשהו בעתיד.

הסיפור הוא על ג'וני, איש מחשבים בעל כושר המצאה יוצא דופן, שחי בתקופה בה ניתן היה לרכוש בחנויות אברי אדם מלאכותיים (ידיים, רגליים וכד'), ולהשתילם בבני אדם חיים. ברוב המקרים, תיפקדו האיברים המלאכותיים בדיוק כמו האברים האורגניים.

האיבר הבעייתי ביותר היה המוח. המוח המלאכותי לא תפקד כמו המוח האנושי.

ג'וני זיהה מיד את הפוטנציאל הטמון בפיתוח שכזה, ומיד התרכז בבניית מוח מלאכותי, שיהיה זהה למוח האנושי ויוכל לחקות את ביצועיו.

ג'וני החל את מחקרו בתהייה אחר תופעה מוזרה בהתנהגות האדם ממנה עולה כאילו תודעת האדם המודעת היא לא בהכרח הגורם המפעיל את האדם בכל רגע, ממש כאילו יד נסתרת מניעה את האדם בפעולותיו היום-יומיות.

התופעה בה עסק ג'וני מוכרת לכל אדם: בנסיעה ברכב מביתנו למקום העבודה, אנו עשויים להיקלע לשיחה ערה במיוחד במכשיר הטלפון הסלולארי, ופתאום למצוא עצמנו מגיעים לעבודה מבלי ששמנו לב לדרך, מבלי שקבלנו החלטות ניווט מתי לפנות ימינה, מתי לפנות שמאלה ומתי לנסוע ישר, כאילו הופעלנו ע"י "טייס אוטומטי".

אם הנהג היה עסוק בשיחת הטלפון ולא הוא ניווט את רכבו מביתו למקום העבודה, מי עשה זאת עבורו ?

במהלך הניסיון לענות על השאלה, אמר ג'וני לעצמו: " למה לא להניח שיש במוחנו מנגנון ניווט לא מודע המסוגל להגיע, מבלי שתודעתנו תתערב, מנקודה A לנקודה B ?" שאלה זו עוררה בג'וני שאלה אחרת לגמרי: "גם אם יש מנגנון כזה, איך הוא ידע לאן להגיע, זאת אומרת, לאן אני צריך להגיע עכשיו?".

"זה פשוט", אמר לעצמו ג'וני, "מנגנון הניווט הנסתר הזה מתעורר לחיים בלית ברירה, כברירת מחדל, כשהוא "שם לב" שאנחנו עסוקים ומישהו חייב הרי "לתפוס פיקוד"..."

לשאלה איך המנגנון הנסתר יודע מהו יעד הנסיעה ענה ג'וני: "המנגנון הנסתר מנחש..." , אך לא ניחוש פרוץ אלא ניחוש מושכל, מבוסס נתונים ומבוסס הסתברות.

בזיכרון של המנגנון הנסתר שמורות התנהגויות דומות שלנו מהעבר הקרוב, והוא בוחר את היעד הנפוץ ביותר לתנועה בשעה מסוימת ביממה, מגדיר את היעד הזה כיעד הנסיעה הנוכחית ומתחיל בניווט מהבית למקום העבודה.

רק כשאנו מוצאים עצמנו בפתח מקום העבודה שלנו ביום בלתי צפוי כמו היום החופשי שלנו, אנו נזכרים שחווינו תופעה כזאת בעבר ואולי אכן קיים בנו מנגנון ניווט לא מודע שהביא אותנו מהבית למקום עבודתנו.

בשלב זה שאל ג'וני את עצמו: "מה יעשה המנגנון הנסתר שבמוחי אם בדרכי לעבודה אתקל בכביש חסום ושוטר יפנה אותי לדרך חלופית, כזאת שלא נסעתי בה בעבר. האם אז הוא "יתקע", האם אז המודעות שלי תהיה חייבת להתעורר כדי לפתור את הבעיה?" לא בהכרח, במקרים מסויימים אנחנו מצויים ב"שינה" כל-כך עמוקה שאפילו שוטר בכביש או דרך חסומה לא מעירים אותנו, כפי שהיה מצופה.

ג'וני שוחח על מחקרו המיוחד עם חברים, ולא מעט דיווחו לו שהם זוכרים במפורש מצבים זהים לחלוטין.

הם דיווחו על מקרים בהם ביום החופשי שלהם, כאשר יצאו מן הבית בבוקר מתוך כוונה לנסוע לקניות בקניון, הם מצאו עצמם פתאום בפתח מקום העבודה כשבדרך הם זכרו נתיב סגור ושוטר המפנה לדרך חלופית. "אם הסיפורים ששמעתי" אמר לעצמו ג'וני, "הם מדויקים, הרי שמנגנון הניווט הנסתר הוא מורכב יותר ממה שהנחתי עד כה. מנגנון זה מסוגל לא רק לנוע במסלול ידוע ומוכר אלא גם לנווט בין מכשולים ולנוע בדרכים לא מוכרות."

כלומר, מנגנון הניווט הנסתר לא מנווט על פי מסלול ידוע, אלא עפ"י יעד, ולכן הוא מסוגל להגיע ליעד גם כשהמסלול משתנה.

מסיפורו של ג'וני, עד כה, למדנו שקיים מנגנון ניווט מיוחד במוח האדם שאלו הן תכונותיו: הוא מסוגל להוביל אותנו ליעד כלשהו גם כשאנו מודעים לכך, מסוגל לעקוף מכשולים ואפילו לנוע בדרכים חלופיות ולא רגילות, ולכן, בעל יכולת לנווט ליעד גם כשהמסלול משתנה. כאן נפרד

לשלום מסיפורו של ג'וני, ונחבור לסיפור אחר, שבשונה מסיפורו של ג'וני, אכן ארע במציאות.

ארתור רוזנבליט, החוקר שתבע את השם "המשוב המוחי", למנגנון שגילה ג'וני, תבע שם זה כשניתח את התהליך שעובר במוחנו כשהחשמל בביתנו נפסק באופן פתאומי; כשהחשמל נפסק, אנו מחפשים גפרורים או נרות, ותוך כדי חיפוש נתקלים בחושך בחפצים שונים, מזהים במישוש שהם לא גפרורים או נרות, "נסוגים", מבצעים "תיקון נווט" בחושך עד שאנו מוצאים מה שחיפשנו. "המשוב המוחי" הוא מנגנון ניווט של המוח הנע למטרה תוך קבלת משוב מהסביבה.

על פניו, אין קשר בין המנגנון הנסתר שגילה ג'וני, המסוגל להוביל אותנו מהבית למקום העבודה ביום חופשי, מבלי שהיינו מודעים לכך, לבין תהליך מציאת הנרות בחושך. הקשר בין שתי התופעות הללו, הוא שבשתיהן מדובר על יכולת לנווט על פי תמונת יעד. בסיפור של ג'וני, תמונת היעד היתה מקום העבודה, בסיפור של רוזנבליט, תמונת היעד היתה הנרות.

ההבדל בין הסיפור של ג'וני לסיפור של רוזנבליט, הוא שבסיפור חיפוש הנרות, התנועה ליעד היתה מודעת, בעוד שבסיפור של ג'וני התנועה ליעד היתה לא מודעת. חלק מהפעולות שאנו עושים נעשה כשאנו מודעים להם, וחלק, כשאננו מודעים להם. בשני המקרים, "הנווט המוחי" מוציא לפועל תוכנית כלשהי, ככל שמודעותנו לעצמנו תהיה גבוהה יותר, כך יקטן הסיכוי ש"נופתע" מהיעדים ש"הנווט המוחי" מוביל אותנו אליהם. הגברת המודעות העצמית, מאפשרת גם הזנה מכוונת בתמונות יעד רצויות את מנגנון הניווט המוחי, כדי למנוע ממנגנון זה לשלוף יעדים אקראיים שאינם בדיוק מה שאנחנו רוצים להשיג.

ניתוח המנגנון המוחי שמאפשר לנו למצוא גפרורים בזמן הפסקת החשמל, תרם באופן מפתיע להתפתחותה של טכנולוגיית הלחימה המתקדמת ביותר

כיום המכונה "טילים מונחים". על טילים אלה ניתן לומר שהם טילים "מונחי מטרה", טילים "חכמים", אשר מרגע שנעלו על מטרה, הם "יודעים" לנוע בין מכשולים טבעיים ובניינים עד לפגיעה ישירה ביעד.

כיום מוכרים 3 סוגים עיקריים של "טילים מונחים":

טיל מתביית - "שגר ושכח":

זהו טיל בעל מנגנון התבייתות. טיל מסוג זה מבצע חיפוש אקטיבי של המטרה (ע"י מכ"מ פנימי, או גלאי חום, או גלאי מתכות או גלאי אקוסטי) וננעל עליה. לאחר מכן הוא מבצע תיקוני מסלול בהתאם להפרעות של גורמים כמו רוחות וכו'. טכנולוגיה זו משמשת טילים נגד מסוקים המשוגרים מסוללה קרקעית או ממטוס. כיום נכנסה טכנולוגיה זו לטילים נגד טנקים. דוגמאות: סיידווינדר, פיתון (טילים המשוגרים ממטוס כנגד מטוס אחר), ברקן (טילי קרקע אויר), גיל (טיל ישראלי נגד טנקים).

טיל מכוון:

זהו טיל המכוון על ידי מפעיל אנושי העוקב אחר מעופו ומתקן את מסלולו. ההכוונה מתבצעת ע"י מצלמת קרקע בראש הטיל (טיל אויר-קרקע – "פופאי") או על ידי ציון המטרה בקרן לייזר (טיל אויר קרקע – "הלפייר", "מפץ"), או ע"י תצפית בעין ותיקון מעוף הטיל ע"י כבלי חשמל המשתלשלים ממנו ("סאגר", "עורב").

טיל שיוט:

זהו טיל בעל מנגנון G.P.S (בגרסאות החדשות). ה-G.P.S מאפשר לטיל לדעת את מקום הימצאו בכל רגע ולחשב את הכיוון הדרוש על מנת להגיע ליעד הרצוי שהוזן במחשב. הדיוק מגיע לכדי פחות ממטר אחד. טכנולוגיה זו משמשת בטילי שיוט שהם טילים הטסים בגובה "צמרות העצים" ופוגעים במטרה בדיוק רב. טכנולוגיית ה-G.P.S משמשת על מנת להגדיר לטיל את מיקום המטרה ואת מיקומו בכל רגע נתון.

הטיל הידוע ביותר מסוג זה הוא טיל ה"טומהוק".

מערכת ה-G.P.S היא מערכת של לוויינים המקיפים את כדור הארץ בגובה נמוך ומשדרים אותות שעל ידי קליטתם ניתן לחשב מיקום וגובה.

עד להופעת הטילים המונחים, הטילים הנפוצים בקרב צבאות העולם היו טילים בליסטיים: טילים הטסים בקשת בליסטית ללא יכולת תיקון מסלול. הטיל הבליסטי נע בדומה לפגז מרגמה או תותח להוציא העובדה שבמקום הנעה על ידי הדף ראשוני הוא מונע על ידי מנוע רקטי. טכנולוגיה זו שימשה בעבר כאשר מערכות ההנחה טרם פותחו. כמו כן משמשת טכנולוגיה זו בסוגים של נשק לא קונבנציונאלי עקב החשיבות המועטה של דיוק הפגיעה בסוג כזה של נשק.

דוגמאות: "קטיושה", "סקאד", "שיהאב".
אם כיננו לצורך המאמר את הטילים המונחים "טילים מונחי מטרה", נכנה את הטילים הבליסטיים "טילים מונחי מסלול".

ההבדלים בין טיל בליסטי "מונחה מסלול" לטיל שיוט "מונחה מטרה" משקפים את אחת המהפכות הגדולות ביותר שהתרחשו בכלי הנשק המודרניים בשדה הקרב של המאה ה-21. לטיל הבליסטי "מונחה המסלול", אין כאמור, יכולת ניווט עצמאית והוא פוגע בקרקע במסלול המכונה "קשת בליסטית". המסלול שעובר הטיל מרגע שיגורו ועד פגיעתו ניתן לחישוב באופן שמאפשר לנבא ברמה גבוהה של דיוק את מיקום נחיתתו.

עם זאת מרגע שיגור טיל בליסטי "מונחה מסלול", לא ניתן לשנות את מסלולו ובוודאי לא את המיקום המשוער בו ינחת. טיל בליסטי "מונחה מסלול" לא מסוגל לנווט בין מכשולי קרקע ובניינים ובמובן הזה איננו מצויד ב"חוכמה" של ניווט מדויק למטרה.

טילים מונחים, טילים שכיננו אותם "מונחי מטרה" פועלים בצורה שונה לחלוטין. ב"מוחו" של הטיל המונחה מטרה" נמצאת טכנולוגיה

מיוחדת המאפשרת לו ל"נווט" עצמו לפגיעה מדויקת במטרה תוך זיהוי מכשולים, ניווט ביניהם ותיקון מסלול מעופו עד לפגיעה במטרה. מסלול טיל

זה אינו צפוי ועקבי ולכן אינו דומה כלל למסלול הטילים הבליסטיים "מונחי מסלול". מבט ביקורתי על רוב בני האדם מלמד על דמיון רב ביניהם, ובין טילים בליסטיים "מונחי מסלול".

בדומה לטילים הבליסטיים "מונחי המסלול", שמרגע שיגורם מושפעת תנועתם מגורמי הסביבה בלבד- כגון: רוחות, צפיפות אטמוספירית, חום, גשם, לחות וכו', חייהם של רוב בני האדם מושפעים בעיקר מגורמים סביבתיים, נעדרי יכולת לבצע תיקון בניווט ביחס למטרות.

אנשים "מונחי מסלול" מאמינים שגורמים חיצוניים, שרובם אינם בשליטתם, מנתיבים ומעצבים את חייהם.

מקרה פרטי של אנשים מונחי מסלול הם אנשים שמאמינים שהגורל מנתיב את חייהם באופן שלא מאפשר להם בחירה, ובמובן זה, השגת מטרות מבחינתם היא מקרית, לא פחות מהמקריות בה פוגע טיל "מונחה מסלול" במטרתו (היזכרו לרגע במלחמת המפרץ הראשונה).

מדוע לכנות אדם כלשהו "מונחה מסלול" אם סיפורו של ג'וני הראה שגם במצב של "טייס אוטומטי" יש לאדם יכולת לנווט ליעד תוך עקיפת מכשולים? ובמובן הזה הוא דומה יותר דווקא לטיל "מונחה"?
השוואה בין טיל בליסטי "מונחה מסלול" ל"אדם מונחה מסלול" היא רלוונטית רק במובן של העדר מודעות למטרה. טיל בליסטי "מונחה מסלול" לא יכול לתקן את נווטו ולכן יכול לזהות מכשול כמטרה ולפגוע בו, ובמובן זה, אין לו יכולת לשלוט ביעד שאליו הוא יגיע. בדומה לכך, אדם "מונחה מסלול", למרות יכולתו לנווט תוך כדי עקיפת מכשולים בזמן "טיסה אוטומטית", בשל אי מודעותו והעדר ערנותו יכול להגיע למטרה שכלל לא בחר בה.

מכאן נגזרת ההגדרה של אנשים "מונחי מטרה". אלו אנשים המודעים לדרך וליעד אליו הם שואפים, השומרים על ערנות כדי למנוע מהטייס האוטומטי להגיע ליעד שונה ממה שהם מבקשים.

אנשים "מונחי מטרה" מאמינים שגורמים באישיותם יקבעו את עתידם, אנשים אלה דבקים במטרה שהציבו לעצמם, מאמינים שעתידם בידם ומסוגלים לתקן שגיאות בניווט למטרה. אנשים מונחי מטרה מתמודדים עם מכשולים שונים בחייהם ובלבד שיגיעו לבסוף למטרתם. לאנשים אלה גם היכולת לשנות את מטרתם ו"להתביית" על מטרה אחרת.

הדרך להיעשות מאדם "מונחה מסלול" לאדם "מונחה מטרה" עוברת דרך המעבר מהאמונה בעתיד סגור, שמעוצב ע"י הסביבה, לאמונה בעתיד פתוח הניתן לשינוי ע"י האדם. עתיד סגור, כזה שאינו ניתן לשינוי, עלול להוביל את האדם למסלול חיים שלו אין שליטה עליו. מסלול כזה הוא מנת חלקם של טילים "מונחי מסלול" שהם, כפי שציינתי, טילים צפויים, ידועים, ולא אחת, אינם מדייקים בפגיעה במטרתם.

האמונה בעתיד פתוח היא תנאי הכרחי כדי להיעשות ל"מונחה מטרה", אך היא איננה תנאי מספיק.

קיים תנאי נוסף שעל האדם לאמץ כדי שיוכל להשיג את המטרה שהציב לעצמו. התנאי הוא הגדרה ברורה, בהירה ומדויקת, של המטרה שאותה הוא רוצה להשיג. הגדרת היעד חייבת להיות כזו שניתן לראותה בדמיון.

איך יוצרים תמונת מטרה, כשהמטרה מאוד רחוקה מאיתנו ובעיקר אם אף אחד בסביבתנו הקרובה לא השיג מטרה דומה בחייו ?

הכלי שיכול לסייע לנו ליצור תמונת מטרה ברורה ומדויקת במקרה כזה הוא הדמיון.

היכולת של האדם לדמיין תמונת דמיון עתידית מוגדרת של מטרה שאותה הוא רוצה להשיג. היא חיונית ביותר להגדלת סיכוייו להשיג אותה.

עם זאת, תמונת דמיון עתידית של יעד אותו רוצים להשיג היא חרב פיפיות משום שתמונה זו מצפינה בתוכה את עוצמת אמונתנו ביכולתנו להצליח,

אמונה שמושפעת מהדימוי העצמי שלנו; לפיכך תמונת הדמיון מסוגלת להיות המפתח להשגת המטרה מחד, ומאידיך היא עלולה להיות הגורם, בה' הידיעה, שמונע את השגתה.

אדם עם דימוי עצמי גבוה, המאמין ביכולתו, מסוגל לייצר תמונת דמיון עתידית של הצלחה ותמונה זו תהווה מנגנון מתוחכם לניווט אליה. מאידך, אדם עם דימוי עצמי נמוך שאיננו מאמין מספיק ביכולתו, ייצור תמונת דמיון עתידית של כישלון ועם השנים תעשה התמונה למנגנון מטריד ומרפה ידיים מהמטרה.

היכולת של טיל "מונחה" שאותו כינו "מונחה מטרה" לבצע "תיקון בניווט" תוך כדי מעופו היא סוג של "משוב עצמי" מתוחכם שפעולתו דומה מאוד לתהליך המחשבתי בו אנו מחפשים בחושך נרות ומתקנים תוך כדי תנועה את ניווטנו לעברם, ולתהליך שמוביל אנשים "מונחי מטרה" להגשים את חלומותיהם. תנועתו של האדם ליעדים שהוא מדמיין שיוכל להשיג בעתיד מושפעת, כאמור מעוצמת אמונתו ביכולתו להשיג את המטרה.

"המשוב המוחי" יודע לזהות מכשולים אמיתיים או מדומים, לעקוף אותם ולהתמיד בהתקדמות עד להגעה ליעד. המשוב המוחי הוא מנגנון אוטומטי של מימוש תמונות העתיד שלנו. אם תמונת העתיד שלנו היא בעינינו כישלון, לשם בדיוק הוא יוביל אותנו.

"המשוב המוחי", במופעו היום יומי, מנווט אותנו, למשל, בנהיגה מהבית לעבודה בזמן שיחה ערה במכשיר הסלולארי מבלי ששמנו לב לדרך ומבלי שקיבלנו החלטות ניווט, מה שאפשר את נהיגתנו האוטומטית מהבית לעבודה היתה קיומה של תמונת דמיון של מקום העבודה. זהו בדיוק אותו מנגנון שמוביל אותנו למקום שאיננו רוצים להיות בו. המשוב המוחי "שולף" את תמונת הדמיון הזמינה, אם לא הזנו אותנו בתמונה מוגדרת, הוא ישלף תמונה אקראית וינווט אליה.

כיצד ניתן לפתח באדם "תמונת דמיון עתידית" ברורה, בהירה ומדויקת?

האם כל שאיפה להישג כלשהו בעתיד היא בעצם תמונה כזו? קיים הבדל גדול בין שאיפה להגיע להישג כלשהו לבין היכולת לראות בדמיון את הרגע שבו הגעת להישג זה. על מנת להמחיש את ההבדל, אתאר כאן בקצרה מחקר שנעשה באוניברסיטת "ייל" בארה"ב, על הקשר שבין יכולת האדם לייצר תמונת דמיון עתידית לבין סיכוייו לממש תמונה זו. במסגרת המחקר התבקשו סטודנטים למנהל עסקים להגדיר מה היו רוצים לעשות "כשהיו גדולים".

כמו כן, התבקשו הסטודנטים לתאר באופן מפורט ככל האפשר יום בחייהם בעוד 10 שנים.

הסטודנטים התבקשו לציין בתיאור חייהם העתידיים פרטי פרטים, כגון התפקיד אותו הם ממלאים, סוג הרכב שברשותם, מקום מגוריהם, שם החברה בה הם עובדים, תחביביהם, שם בן/בת הזוג, מספר ילדים, שמותיהם וגלאיהם, שכרם השנתי, שאיפותיהם, הדברים מהם הם חוששים ועוד.

את תיאור "חיי בעוד 10 שנה", נתנו החוקרים לקבוצת סטודנטים אחרת שהתבקשה לדרג את התיאורים לפי רמת ה"אוטנטיות" שלהם. כלומר לדרג את התיאורים בטווח שבין "אמיתי ל"לא אמיתי".

החוקרים עקבו אחרי מהלך חייהם של הסטודנטים במשך 10 שנים וגילו שקיימת קורלציה גבוהה בין רמת האוטנטיות של תיאור העתיד לבין יכולתם של הסטודנטים, לשעבר להצליח לממש את העתיד שדמיינו לעצמם.

המחקר הוכיח שככל שתמונת הדמיון העתידית של שאיפותיו של האדם מפורטת ומוגדרת יותר, כך סיכוייו להגשימה גדולים יותר.

המאמץ לתיאור של "חיי בעוד 10 שנה" יצר את תמונת הדמיון העתידית, וכשזו נוצרה החל לפעול מנגנון ה"משוב המוחי" – אותו מנגנון המתקן את שגיאות הניווט של האדם עד להגעתו למטרה.

דימוי עצמי גבוה, הצבת מטרות, הגדרת לוח זמנים מפורט להשגתם ושימוש רצוף בדמיון בדרך למטרה, הם הדרך לשימוש נכון ומועיל במערכת הנווט המתוחכמת שבמוח האדם: במשוב המוחי. אם תרצו, זהו "מנגנון ה-G.P.S האנושי".

אם תנאים אלה הם "הנוסחה להצלחה" מתעוררות שאלות רבות כגון: האם ניתן לשנות את הדימוי העצמי של האדם? אם כן כיצד? איך מציבים מטרות? איך קובעים לוח זמנים מפורט להשגתם? איך רואים בדמיון את המטרה ואיך משיגים אותה? כמו כן, ניתן לתהות האם קיימות לאדם נקודות ייחוס חיצוניות לנווט מוצלח, ממש כמו הלוויינים המציינים את מיקומו המדויק של כלי רכב המצויד במערכת GPS?

התשובה הפשוטה ביותר לשאלות אלו נוגעת לדמיון. שליטה במנגנון ה-G.P.S האנושי מחייב פיתוח ושימוש נרחב בדמיון, יכולת שברוב מערכות החינוך והסוציאליזציה מודחקת ומוצנעת, ורוב בני האדם אינם עושים בה שימוש מפותח, אם בכלל.

את יכולת הדמיון ניתן לפתח בעוצמה בכל אדם ובכל גיל כמעט.

לעומתה, השאלה המשמעותית ביותר נוגעת לשינוי הדימוי העצמי.

האם ניתן לשנות דימוי עצמי נמוך?

תהליך העצמת האדם ושינוי הדימוי העצמי שלו מנמוך לגבוה הוא תהליך מורכב ונושא למאמר בפני עצמו, אך בתמצית ניתן להעריך כי הדרך לשיפור הדימוי העצמי של האדם עוברת בדקדוק והבהרת תמונת העתיד שלו בעיני רוחו, במימוש הפוטנציאל שלו וביכולתו לשלוט בחייו ולנווט אותם אל המטרה.

במאמר הראשון בסדרה תוארו הגורמים האפשריים שמונעים מהאדם לנצל את הפוטנציאל הטמון בו, בתיאור זה נעדרה במכוון השאלה – מדוע לנצל את הפוטנציאל הטמון בנו ? וכאן המקום לחשוף חלק מהתשובה: ניצול הפוטנציאל אינו יכול להיות תכלית. הוא אמצעי, חיוני מאין כמוהו כדי להיעשות מאדם "מונחה מסלול" לאדם "מונחה מטרה".

ויקטור פרנקל, בספרו "האדם מחפש משמעות" ניסח זאת כך: אם יש לו לאדם דבר "מה" לחיות עבורו, הוא יוכל לשאת כמעט כל "איך".

כשהאדם בטוח ביכולתו להצליח וכשהוא מייצר תמונת דמיון עתידית בהירה, ברורה ומדויקת, מיצוי הפוטנציאל פיתוח כישורים ומיומנויות נעשה לכורח המציאות עבורו.